

**«Ελληνική Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Άμυνας σ' ένα
Μεταβαλλόμενο Διεθνές και Περιφερειακό Περιβάλλον: Προκλήσεις
και Ευκαιρίες»**

*Ομιλία Ευάγγελου Βενιζέλου, Βουλευτή,
Πρώην Αντιπροέδρου Κυβέρνησης, Πρώην
Υπουργού Εξωτερικών, Πρώην Υπουργού
Εθνικής Άμυνας*

Ευχαριστώ πάρα πολύ τον κ. Έλλις για την τόσο κολακευτική εισαγωγή του. Ευχαριστώ θερμά την Ελληνική Ένωση για την Ατλαντική και Ευρωπαϊκή Συνεργασία. Σε παρόμοιες συναντήσεις έχω μετάσχει και στο παρελθόν. Πάντα έχουν πολύ μεγάλο ενδιαφέρον και κοινό υψηλής ποιότητας και χαίρομαι που μετά από πολλά χρόνια, από το 2011 τον Ιούνιο, βρίσκομαι ξανά σε αυτό τον ιστορικό χώρο, της Λέσχης των Αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων, στο Σαρόγλειο.

Θα προσπαθήσω να είμαι πολύ συνοπτικός γιατί το σημερινό κοινό προφανώς γνωρίζει τα πάντα και, άρα, μπορούμε να μιλήσουμε σε ένα δευτεροβάθμιο επίπεδο στη συζήτηση. Θυμίζω λοιπόν μερικά πράγματα:

Η ελληνική εξωτερική πολιτική και η πολιτική ασφάλειας διαμορφώνεται τα σαράντα δύο χρόνια της Μεταπολίτευσης γύρω από έντεκα σταθερές, που αποτελούν, κατά τη γνώμη μου, κεκτημένο των βασικών πολιτικών δυνάμεων που άσκησαν την εξουσία την περίοδο αυτή. Και τα δύο κορυφαία πρόσωπα, τα οποία είναι, κατά τη γνώμη μου, πατέρες αυτής της ενιαίας εθνικής στρατηγικής είναι ο

Κωνσταντίνος Καραμανλής και ο Ανδρέας Παπανδρέου. Εάν χρειασθεί θα εξηγήσω πώς και γιατί.

Αυτές οι ένδεκα σταθερές αμφισβητούνται ή εν πάση περιπτώσει, τίθενται υπό συζήτηση όλες, την περίοδο αυτή. Τις θυμίζω πάρα πολύ γρήγορα.

Πρώτη επιλογή αμέσως μετά την πτώση της δικτατορίας ήταν η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όχι για λόγους οικονομικούς αλλά για λόγους θεσμικής και στρατηγικής ασφάλειας.

Δεύτερη επιλογή, πολύ παλαιότερη, από το 1952, η ένταξη στο ΝΑΤΟ, η οποία μετατρέπεται στο Δόγμα του «Ανήκομεν εις τη Δύση», πρωτίστως αμυντικά. Διότι το πρόβλημα της ευρωπαϊκής ασφάλειας από την τελευταία φάση του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, από τότε δηλαδή που ο Πρόεδρος Ουίλσον απεφάσισε τη συμμετοχή των ΗΠΑ στον Μεγάλο Πόλεμο, είναι κοινό ελληνο-αμερικανικό πρόβλημα. Ποτέ δεν ξαναέγινε αποκλειστικά ευρωπαϊκό ζήτημα.

Η τρίτη σταθερά είναι οι καλές ελληνο-αμερικανικές σχέσεις. Οι οποίες, όπως έχω πει πολλές φορές, πηγαίνουν από το ένα άκρο στο άλλο, από το ζενίθ στο ναδίρ και από το ναδίρ στο ζενίθ, ρητορικά, αλλά στην πράξη είναι πάντα στρατηγικές και πάντα ουσιώδεις. Και αυτό αποδεικνύεται στο γεγονός ότι η ευκολία της Σούδας αποτελεί βασικό επιχείρημα και βασικό στοιχείο της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Η τέταρτη σταθερά είναι η αποφυγή των εντάσεων με την Τουρκία και η προώθηση της ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας. Θα δούμε τί εξέλιξη είχαν οι διάφορες στιγμές έντασης και κρίσης στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο, από το 1974 έως σήμερα, στη συζήτηση.

Η πέμπτη σταθερά, το λίγο αφελές δόγμα του σεβασμού του Διεθνούς Δικαίου με τη σκέψη ότι αυτό δικαιώνει τις θέσεις μας, ενώ τα πράγματα στο διεθνές δίκαιο είναι πάντα αντιφατικά και πολύπλοκα. Αρκεί να θυμίσω ότι τρεις φορές προσέφυγε τα τελευταία σαράντα χρόνια η Ελλάδα στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, άμεσα ή έμμεσα, και δεν ικανοποιήθηκε καμία από τις φορές αυτές. Μια το 1977, σε σχέση με τις τουρκικές απειλές και αμφισβητήσεις σε σχέση με την Υφαλοκρηπίδα, μια δεύτερη σε σχέση με την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και την Ενδιάμεση Συμφωνία και μια τρίτη έμμεσα, σε σχέση με την λεγόμενη ασυλία των κρατών για τις πολεμικές επανορθώσεις σε σχέση με την Γερμανία.

Η έκτη σταθερά είναι ότι η Ελλάδα είναι στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο μη αναθεωρητική χώρα. Σέβεται το υφιστάμενο καθεστώς. Τα σύνορα της υφιστάμενη συμφωνίας. Θα δούμε τί σημαίνει η αμφισβήτηση της Λωζάνης από τον Πρόεδρο Ερντογάν.

Η έβδομη αρχή, είναι οι φιλικές σχέσεις και η εταιρική συνεργασία με τη Ρωσία, αλλά στο πλαίσιο της ιδιότητας της Ελλάδος ως χώρας – μέλους του ΝΑΤΟ και

της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όταν η Ελλάδα το ξεχνά αυτό, το θυμάται η Ρωσία και το υπενθυμίζει στην Ελλάδα.

Η όγδοη σταθερά είναι η ιδιαίτερη σημασία που δίνουμε στην οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών, Υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη. Αυτό σημαίνει οριοθέτηση, όχι μόνο με την Τουρκία αλλά και με Ιταλία, Αλβανία, Αίγυπτο και Λιβύη.

Η ένατη σταθερά είναι οι καλές σχέσεις με τον αραβικό κόσμο. Αλλά, ποιον αραβικό κόσμο; Έχουμε παρακολουθήσει την καμπύλη από την οριενταλιστική ψευδαίσθηση, της Αραβικής Άνοιξης έως τα νέα φαινόμενα τρομοκρατίας που διεκδικούν κρατικότητα, το statehood που διεκδικεί τώρα το λεγόμενο Ισλαμικό Κράτος. Αμφισβητεί την κρατικότητα της Συρίας, αμφισβητεί την κρατικότητα του Ιράκ και διεκδικεί το ίδιο κρατικότητα. Αυτή είναι η νέα ποιότητα της διεθνούς τρομοκρατίας, που σημαίνει ότι από την ασυμμετρία της τρομοκρατίας διεκδικεί έναν παραδοσιακό πόλεμο στον οποίον είναι μοιραίο να ηττηθεί.

Η δέκατη σταθερά, νεώτερη, είναι η καλλιέργεια καλών σχέσεων με το Ισραήλ. Εξού και τα τριγωνικά σχήματα Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ και Ελλάδα, Κύπρος, Αίγυπτος.

Και, το ενδέκατο και τελευταίο στοιχείο, το άνοιγμα στην Κίνα, πρωτίστως εμπορικό και οικονομικό, με ό,τι σημαίνει αυτό. Θα δούμε.

Τώρα, όλες αυτές οι σταθερές, αμφισβητούνται. Επειδή δεν ξέρουμε ποια θα είναι η νέα στρατηγική κατεύθυνση στις Ηνωμένες Πολιτείες μετά την εκλογή Τράμπ. Και δεν εννοώ τον υποψήφιο Ντόναλντ Τράμπ. Εννοώ τον Πρόεδρο Ντόναλντ Τράμπ. Θα δούμε πώς θα διαμορφωθούν οι μεγάλες κατευθύνσεις της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και αν θα επαληθευτεί ένας φόβος που αφορά αυτήν καθεαυτήν την στρατηγική έννοια της Δύσης. Εάν, δηλαδή, θα διαφυλαχθεί η υφιστάμενη συμβατική έννοια της Δύσης. Σε ένα NATO του οποίου ο προϋπολογισμός – ξέρουν καλύτερα από μένα οι παριστάμενοι Αρχηγοί εδώ – καλύπτεται κατά 75% από τις ΗΠΑ και κατά 25% από τα ευρωπαϊκά κράτη – μέλη και τον Καναδά.

Για να πω, εξαιρετικά συνοπτικά, ποιο είναι το ζήτημα: **το ζήτημα είναι αν στο όνομα μιας όχι φιλελεύθερης ή νεοφιλελεύθερης αλλά ελευθεριακής, libertarian, ιδεολογίας, θα αποϊδεολογικοποιηθεί η εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών.** Και, άρα, θα κινδυνεύσει το ιδεολογικό στίγμα της δυτικής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Εάν, δηλαδή, θα γίνει μια πραγματιστική, απόλυτα πραγματιστική έως κυνισμού, εξωτερική πολιτική, που σημαίνει απομονωτισμός και αντιμετώπιση αυταρχικών καθεστώτων με κατανόηση. Αυτό είναι το μεγάλο θέμα, το οποίο θα αντιμετωπίσουμε το επόμενο χρονικό διάστημα.

Αυτό για την Ευρώπη, σημαίνει ότι θα τεθεί αντιμετώπιση με την καχεξία της ως διεθνοπολιτική οντότητα. Γιατί, δεν είναι διεθνοπολιτική οντότητα, ούτε καν ανταξία των μελών της. Τα οποία είναι, για παράδειγμα, μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως τέτοια, είναι μικρότερη από το διεθνοπολιτικό άθροισμα των μελών της.

Και τώρα καλείται να επωμιστεί κόστος για την ασφάλεια της όχι τόσο οικονομικό όσο κόστος ρίσκου. Κόστος ρίσκου σημαίνει το ερώτημα: οι κοινωνίες στην Ευρώπη είναι έτοιμες να αποδεχθούν τον κίνδυνο που συνεπάγεται η εμπλοκή σε στρατιωτικές επιχειρήσεις, τον κίνδυνο θανάτου; **Είναι μια μεγάλη διαφορά στην καντιανή αντίληψη της Ευρώπης και την χομπσιανή αντίληψη που έχουν οι Η.Π.Α. ή άλλες κοινωνίες όπως το Ισραήλ.**

Και τώρα σε σχέση με τον Πρόεδρο Ερντογάν, που θέτει σε αμφισβήτηση πολλές σταθερές περιφερειακές. Έχω προτείνει και το δοκιμάζω σε σχέση με το σημερινό ακροατήριο, το σχήμα της λεγόμενης «προληπτικής επιθετικότητας». Αυτή η προληπτική και ρητορική επιθετικότητα που φτάνει μέχρι την αμφισβήτηση της Συνθήκης της Λωζάνης έχει εσωτερική κυρίως κατεύθυνση, αμφισβητεί την κυρίαρχη ιδεολογία της Τουρκικής Δημοκρατίας δηλαδή τον κεμαλισμό. Άρα και την υπογραφή Ινονού στη Συνθήκη της Λωζάνης, ως Συνθήκη της ήττας, της διάλυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της συγκρότησης της Τουρκικής Δημοκρατίας. Βεβαίως αυτό το κάνει με επιτυχία ο Πρόεδρος Ερντογάν γιατί εκφράζει το 50% σχεδόν της τουρκικής κοινωνίας και απευθύνεται σε ένα διχασμένο άλλο 50% εκ των οποίων το 25% είναι –ας το πούμε έτσι - φιλοευρωπαϊκό, κεμαλικό, εκσυγχρονιστικό και το άλλο 25% διχασμένο μέσα στην αποσπασματοποίηση, στο fragmentation, των μειονοτήτων – θρησκευτικών και εθνοτικών.

Προς τα έξω φυσικά ο αποδέκτης δεν είναι πρωτίστως η Ελλάδα, δεν είναι πρωτίστως το Αιγαίο και η Ανατολική Μεσόγειος, αλλά η άλλη πλευρά, η πλευρά του αναδασμού. Εκεί που αμφισβητείται ο χάρτης Σάικς - Πικώ, εκεί που αμφισβητείται το κεκτημένο της Κοινωνίας των Εθνών. Ο αναδασμός στη Συρία, ο πιθανός αναδασμός στο Ιράκ θα οδηγήσει σε νέα Αλεξανδρέτα ή σε νέα Μοσούλη; Είναι δυνατόν να υπάρχει κουρδικό κράτος που θα αμφισβητεί την ακεραιότητα της τουρκικής επικράτειας; Αυτό δεν το αποδέχεται ο Πρόεδρος Ερντογάν. Αυτό είναι ένα θέμα το οποίο πρέπει να το αντιμετωπίσουμε. Και πρέπει να το αντιμετωπίσουμε καταρχάς σε σχέση με τη Συνθήκη της Λωζάνης και σε σχέση με το Αιγαίο, την Ανατολική Μεσόγειο και το Κυπριακό. Μισό λεπτό θα σας απασχολήσω για το καθένα από τα τρία αυτά ζητήματα.

Συνθήκη της Λωζάνης θυμίζω. Η Συνθήκη της Λωζάνης είναι η συνθήκη της ήττας και για τους δύο: και για την Τουρκία, που μετατρέπεται από μεγάλη αυτοκρατορία σε μία μικρή, για την εποχή εκείνη, Τουρκική Δημοκρατία των 13.000.000 κατοίκων με βάση την πρώτη απογραφή μετά τη Λωζάνη. Είναι συνθήκη της ήττας για την Ελλάδα μετά τη στιγμιαία ευφορία της Συνθήκης των Σεβρών. Εμείς την εισπράξαμε ως αξιοπρεπή συμβιβασμό. Οι Τούρκοι την εισπράττουν αναδρομικά ως ταπείνωση. Αλλά αυτό είναι η Συνθήκη της Λωζάνης; Είναι μια ελληνοτουρκική συνθήκη ή μια βουλγαροτουρκική ή μία ιταλοτουρκική για τα Δωδεκάνησα την εποχή εκείνη; Όχι. Συνθήκη της Λωζάνης – θυμίζω – σημαίνει: νομική αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Αιγύπτου, νομική αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Σουδάν, χάραξη

των συνόρων στη Συρία με εμπλοκή της Γαλλίας, χάραξη των συνόρων στο Ιράκ, με εμπλοκή της Μεγάλης Βρετανίας και οριστική διαμόρφωση της ζώνης Μαρόκο – Λιβύη – Τυνησία.

Άρα η αμφισβήτηση της Λωζάνης σημαίνει ότι αμφισβητείται όλος ο χάρτης, που περιλαμβάνει τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική και βεβαίως αυτό έχει ένα τεράστιο βάθος σε πολλούς κύκλους, ανέφερε τους δύο από τους τρεις, ομόκεντρους, ο Πρέσβης ο κ. Πάιατ, αλλά μέσα σε αυτό το σύστημα ο χώρος τον οποίο εμείς καλύπτουμε είναι περιορισμένος και **εμάς μας ενδιαφέρει ο μη αναθεωρητισμός,** δηλαδή η σταθερότητα, στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο. Αυτή η δυτική πλευρά του ανατολικού ζητήματος είναι πολύ πιο ήπια από την ανατολική πλευρά του ανατολικού ζητήματος, γιατί, όσο και αν φαίνεται περίεργο, τόσες δεκαετίες αργότερα, είμαστε ξανά μέσα στην καρδιά του ανατολικού ζητήματος.

Και βεβαίως αυτό επηρεάζει ως υπόστρωμα τις διακοινοτικές συζητήσεις σε σχέση με το Κυπριακό, τη φύση και το αντικείμενο της πολυμερούς διάσκεψης που αναμένεται σε σχέση με την Κύπρο.

Και θα πω μόνον τούτο: **δεν πρέπει σε καμία περίπτωση, άμεσα ή έμμεσα, να αποδεχθούμε ότι το Κυπριακό είναι διμερές ελληνοτουρκικό ζήτημα.** Να θυμόμαστε ότι η Συνθήκη Εγγυήσεως, όπως και η Συνθήκη Συμμαχίας, συνοδεύουν τη Συνθήκη Εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας και συμβαλλόμενα μέρη είναι η Κυπριακή Δημοκρατία ως τέτοια από τη μια μεριά, και το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ελλάδα και η Τουρκία από την άλλη πλευρά. Έχει πολύ μεγάλη σημασία η διαφύλαξη της νομικής προσωπικότητας και της συνέχειας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Περιττεύει να πω ότι αν δεν υπάρχει συμφωνία και δεν υπάρξει λύση και η Συνθήκη Εγγυήσεως παραμένει και τα κατοχικά στρατεύματα παραμένουν, χωρίς να υπάρχει sunset clause αποχώρησης σ' ένα χρονικό διάστημα.

Και σε σχέση με τα ελληνοτουρκικά στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο πρέπει κάποια στιγμή να συζητήσουμε σοβαρά περί του τι συζητάμε από το 2002 έως σήμερα στις αλληπάλληλες διερευνητικές επαφές.

Δικαιούμαι να πω ότι επί των ημερών μου στο Υπουργείο Εξωτερικών προσπαθήσαμε να προσδιορίσουμε το αντικείμενο ως οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης και στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. **Διότι αν διαχωρίσεις την υφαλοκρηπίδα από την ΑΟΖ διαχωρίζεις ζώνες ίδιας έκτασης και αν διαχωρίσεις το Αιγαίο από την Ανατολική Μεσόγειο απλώς μειώνεις την ελληνική ακτογραμμή και απομονώνεις τη μισή Δωδεκάνησο και ιδίως το Καστελόριζο και το συγκρότημα Καστελορίζου.**

Αυτά είναι τα μεγάλα θέματα τα οποία καλούμαστε να δούμε και θα τα δούμε μέσα στο πλαίσιο της αμφισβήτησης της εθνικής μας ισχύος στο μέτρο που η εθνική ισχύς προσδιορίζεται και από εσωτερικούς παράγοντες που είναι η οικονομική κατάσταση, η ποιότητα των θεσμών και το επίπεδο συναίνεσης ή εθνικολαϊκιστικής σύγκρουσης.

Αυτό αφορά και τη λειτουργία του NATO, στο πλαίσιο της νέας δομής διοίκησης του NATO και του νέου δόγματος. Θυμίζω απλώς - το ξέρουν οι παριστάμενοι επιτελείς - ότι το 2011, με τη νέα δομή διοίκησης και τη σαφή μετατροπή του NATO από οργανισμό άμυνας σε οργανισμό ασφάλειας, με νέες αποστολές που έχουν σχέση π.χ. με τις ασύμμετρες απειλές της τρομοκρατίας ή με την κυβερνοασφάλεια, είχαμε και μία καταλυτική αλλαγή στη δομή διοίκησης, που αφορά την κατάργηση του αεροπορικού στρατηγείου της Σμύρνης, τη μετατροπή του σε χερσαίο στρατηγείο (land component). Αυτό σημαίνει πάρα πολλά για τα «καπέλα» υπό τα οποία συμβαίνουν πράγματα στο Αιγαίο. Τώρα το τι και το πως μπορούμε να το δούμε στη συζήτηση. Κλείνω με μία φράση.

Δεν διεξάγεται στο δημόσιο λόγο σοβαρή και σε βάθος συζήτηση για αυτό που λέγεται εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας. Αυτό είναι δείγμα ακραίας και επικίνδυνης παρακμής του δημοσίου λόγου και η κοινωνία των πολιτών πρέπει να διεκδικήσει και να επιβάλλει μία ορθή ημερήσια διάταξη, που αν μη τι άλλο είναι διορατική και έχει συνείδηση της ιστορίας.

Σας ευχαριστώ πολύ.